

Nagykönyvtáraink jelentősebb új szerzeményei. Három budapesti általános gyűjtőkörű nagykönyvtár — az Országos Széchényi Könyvtár (OSzK), a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (MTAK) és az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtára (EK) — jelentései alapján ismét beszámolunk a soron következő, az 1967-es év jelentősebb könyvtári beszerzéseiről.¹ A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a gyűjtőkörébe tartozó területen tovább folytatta állományának gyarapítását, de kiemelkedő fontosságú műveket az év folyamán nem szerzett be.

1. *Kéziratok.* A kódexek száma kettővel gyarapodott: az egyik egy 15. századból származó franciaországi eredetű livre d'heures (MTAK), a másik egy 1500 körüli, feltehetően olasz származású papírkódex, mely humanista szövegeket tartalmaz (EK).

A magyar történeti vonatkozású régebbi kéziratok közül érdeklődésre tarthat számot a lévai végvár hadiszékének magyar nyelvű jegyzőkönyve 1677—1701-ből. A török világ utolsó szakaszáról hiteles és sokoldalú képet ad a népi élet szintjén (OSzK). Helytörténeti érdekességű a *Diarium capellaniae Gyöngyösiensis* 1753—1782-ből (OSzK). A múlt század két figyelemreméltó kortörténeti dokumentuma közül az egyik KAZZAY Gábor dunántúli felvilágosult kismemes 1836-ban *Theodicaea* címen írt, deista elveket valló világnézeti hitvallása, a másik egy *Ungarn* című, az ötvenes évekből származó politikai rendelkezési javaslat ismeretlen szerzőtől (EK). Újabb KOSSUTH Lajos és SZEMERE Bertalan levelek is bekerültek a gyűjteményekbe (OSzK). A legújabbkori történetírás forrásaként használhatja TISZA István NIKOLITS Dánielhez szóló leveleit, amelyek az első világháború alatti pártpolitikai harcokba engednek bepillantást (OSzK). Ugyancsak politikai jelentőségűek BAJCSY-ZSILINSZKY Endre, FÉJA Géza és HUBAY Kálmán levelei. (OSzK). Igen gazdag a könyvtárakba került tudománytörténeti anyag, elsősorban a tudósok hagyatécai, levelezései tekintetében. A jelentősebbek közülük: ANGYAL Dávid,

¹ A két első közleményt l. *Magy. Könyvszle.* 1965. 2. sz. 174—177. 1. és 1968. 1. sz. 97—100. 1.

MÁTYÁS Flórián, SZALAY László történészek, CSEKEY István, EGYED István jogtörténészek (MTAK), DÉKÁNY István szociológus, KELEMEN László jogprofesszor, MENDÖL Tibor földrajztudós (EK) és KISS Lajos néprajztudós (OSzK) hagyatécai. HUNFALVY Pál életrajzának be nem fejezett része LOVÁNYI Gyula nyelvész hagyatékából került be az Akadémiai Könyvtárba. A magyar tudományos élet két háború közti történetének érdekes dokumentumai a római magyar akadémiára vonatkozó iratok (a Külügyminisztérium ajándéka az OSzK-nak), és a MTA Filozófiai Bizottságának 1927—1933 közötti iratai (MTAK). Egyháztörténeti szempontból érdekes RAFFAY Sándor evangélikus püspök életrajza GAUDY László egyháztörténész tollából (EK). A tudós-levelezések közül PROHÁSZKA Lajos és BÍSZTRAY Gyula levélváltását, SZEKFFŰ Gyula (EK) és KORÁNYI Sándor (MTAK) leveleit említhetjük.

Irodalomtörténeti szempontból értékesek ZOLNAI Béla (MTAK), SZÉP Ernő és MÓRICZ Miklós hagyatécai (OSzK). Tovább gazdagodott — elsősorban családi levelekkel — az Akadémiai Könyvtár ADY-gyűjteménye. Figyelemreméltók a MADÁCH Imre síremléke felállítására vonatkozó levelek (MTAK).

Művészet-, ill. zenetörténeti vonatkozásúak ZICHY Mihály, SZÉKELY Bertalan és felesége, LISZT Ferenc és GOLDMARK Károly levelei (OSzK). Az Akadémiai Könyvtár Martinból (Csehszlovákia) 18—19. századi magyar irodalmi és történeti vonatkozású kéziratok, Zágrábból 18. századi egyházi kéziratok mikrofilmjeit szerezte be. Ugyanitt folytatták az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár értékes kézíratainak az előző években megkezdett mikrofilmezését is.

2. *Régi könyvek, ritkaságok.* A magyarországi régiségek közül kiemelkedik HUSZÁR GÁL énekeskönyvének megvétele (*A keresztényi gyülekezetekben való isteni dicséretnek és imádságok.* Komjáti, 1574. RMK I. 113/a). HUSZÁR GÁLnak ez a könyve a magyar nyelvű vallásos költészetnek egyik igen fontos, korai emléke s díszes kiadása miatt legszebb 16. századi hazai nyomtatványaink közé tartozik. A műnek ez a ma ismert legteljesebb példánya (OSzK)².

TEMESVÁRI Pelbárt két igen ritka művét sikerült megvásárolnia az Egyetemi Könyvtárnak egy müncheni árverésen (*Stellarium Corone benedictae virginis Marie ... Nürnberg, 1518.* RMK III. 223. *Pomerium Sermonum ... Nürnberg, 1519.* RMK III. 229). A Széchényi Könyvtár ugyancsak két TEMESVÁRI művet vásárolt (*Pomerium de tempore ... Augsburg, 1502.* RMK III. 105. *Pomerium quadragesimale ... Augsburg, 1502.* RMK III. 106)

A Régi Magyar Könyvtárhoz tartozó művek számát még továbbiakkal gazdagította a Széchényi Könyvtár több más beszerzése is: egy 1698 előtti latinnyelvű egyleveles nyomtatvány és tizenegy töredék. A töredékek között néhány ismeretlen 17. századi magyarországi nyomtatvány részlete található. Legérdekesebb közülük egy eddig nem ismert író, DOBOZI VERES Mihály magyar nyelvű históriás énekének töredéke.

Váci énekes gyűjtemény címen tartják számon az egyetlen 18. századi nem kéziratos, hanem nyomtatott magyar énekeskönyvet. Ennek első kiadásából eddig csak a sárospataki könyvtárnak volt példánya, a most felbukkant második példány a Széchényi Könyvtárba került. Ugyanitt sikerült megvásárolni BALASSI Bálint *Istenes Énekeinek* 1698. évi, lőcsei kiadását, amelyből eddig csak egy csonka példány volt a könyvtár birtokában.

Magyar vonatkozása miatt emelünk ki két nürnbergi kiadványt: Hieronymus ORTELIUS *Chronica des ungarischen Kriegswesens* (1603.) és *Der Hertzogen und Königen in Hungarn Leben ...* (1683) c. műveket (OSzK).

A ritka könyvek közé tartozik FÁY András meséinek és aforizmáinak bécsi kiadása

² Vö. SOLTÉSZ Zoltán: *Értékes régi nyomtatványok az RRT új szerzeményei között.* OSzK Híradó 1967. 3. sz. 73—74. 1.

(1820) és TELEKI László *La Hongrie aux peuples civilisés* (Paris, 1848) c. műve (OSzK). Említésre méltó egy 1539-ből származó wittenbergi LUTHER-kiadvány beszerzése is (OSzK).

A Széchényi Könyvtárhoz tartozó zirci REGULY Antal műemlékkönyvtár eredeti állományának legértékesebb részei 1944 óta hiányoztak. A három kódexet, 63 ősnymtatványt és 150 RMK kötetet egy kibontott fal üregében 1967-ben megtalálták. A nagy értékeket képviselő művek végre visszakerülhettek eredeti őrzési helyükre.

3. *Modern könyvek.* Az említett könyvtárak a külföldi irodalomból folyamatosan megszerezték a gyűjtőkörükbe tartozó legértékesebb műveket, bár ennek a kötelezettségüknek 1967-ben csak erősen szelektív módon tehetek eleget. Itt most csak néhány, elsősorban segédkönyv jellegű munkára hívjuk fel a figyelmet.

Az általános lexikonok közül az Egyetemi Könyvtár az 1966-ban indult új húsz kötetes *Brockhaus*, az 1960-ban indult új tíz kötetes *Grand Larousse* és az 1967-ben indult 14 kötetes *New Catholic Encyclopedia* beszerzését indította el. Az életrajzi lexikonok között szerepel az *Australian dictionary of biography* (Melbourne—London—New York, 1966—1967) két kötete, a *Dictionary of Canadian biography* (Quebec-Toronto, 1966—) első kötete, a *Who's who in art* 13. kiadása és a *Who's who in science in Europe* két kötete (1967). Ide tartozik bizonyos fokig a *Guide to Japanese reference books* (Chicago, 1966) c. kiadvány is.

Az Egyetemi Könyvtár fő gyűjtőköréhez tartozó segédkönyvek közül a nyolc kötetes *Encyclopedia of philosophy* (New York-London, 1967) jelentős, hasonlóan J. Ferrater MORA *Diccionario de filosofía* c. szakszótára is (Buenos Aires, 1965). Újszerű tudományág problematikájával foglalkozik a *Lexikon der kybernetischen Pädagogik und der programmierten Instruktion* (Quickborn, 1966) c. kiadvány. Történeti vonatkozásúak a középkori történelem tanulmányozásához hasznos *Clavis medievalis* új kiadása (Wiesbaden, 1966), az 1914-ig terjedő német történelem életrajzi adatait tartalmazó *Biographisches Lexicon zur deutschen Geschichte* (Berlin, 1967) c. mű, a belga történelem 1789—1914. közti szakaszára vonatkozó három kötetes *Bibliographie de l'histoire de Belgique* (Louvain-Paris, 1960—1965) és az 1956-ban indult *Kulturhistorisk Lexicon for nordisk middelalder* 1967-ben megjelent 12. kötete. A könyvtár vallástörténeti gyűjtőköréhez tartozik a *Dictionary of orthodox theology* (New York, 1964) és a *Lexicon des Judentums* (Gütersloh, 1967).

Az Akadémiai Könyvtár referenzs könyvállományának két legfontosabb beszerzése a *Dictionary of National Biography* (London, 1908—1961.) teljes sorozata, amely az 1885—1950 közötti időszak nélkülözhetetlen életrajzi forrása angol területen és a *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques* (Paris, 1912—1963.) első tizenöt kötete. Fontos kézikönyv a szerzői jogról készült, az Unesco által kiadásra került mű is (*Lois et traités sur le droit d'auteur*. Vol. 1—5. Paris, 1962—1966.). A gyűjtött szakok területén tovább folytatták a nagy forráskiadványok, kritikai kiadások és monográfia sorozatok beszerzését. Kiemelkedők ezen a téren a Литературное наследство és a Языки народов СССР eddig megjelent kötetei, E. MÖRKE, R. BROWNING, F. NORRIS, N. HAWTHORNE, H. FIELDING, stb. művei szöveggondozott, ill. kritikai kiadásban.

A Széchényi Könyvtár segédkönyvtárai elsősorban nagy retrospektív bibliográfiákkal, ill. katalógusokkal egészültek ki (NIELSEN, L.: *Dansk bibliografi 1482—1600*. Bd. 1—3. Köbenhavn 1919—1935. — COLLIJN, I.: *Sveriges bibliografi intill år 1600*. *Sveriges bibliografi 1600-talet*. Bd. 1—5. — London, *British Museum. Catalogue of printed maps, charts and plans in 15 volumes*. London, 1967.) Jelentős a 27 kötetes dán életrajzi lexikon beszerzése is (*Dansk biografisk leksikon*. Köbenhavn, 1933—1944.) Régi hiányt pótolnak a kevésbé ismert irodalmak nagy összefoglaló kézikönyvei (*Historia da literatura portuguesa ilustrada*. Vol. 1—4. Lisboa, 1929—1942. — *Historia de la literatura catalana*. Part antiga. Vol. 1—3. Barcelona, 1964.). Speciális területen végzett el hatalmas feltáró

munkát F. ROTH *Auswertungen von Leichenpredigten und Personalschriften f. genealogische und kulturhistorische Zwecke* (Bd. 1—4. Boppard/Rhein, 1959—1965.) c. művében. A Széchényi Könyvtár — feladatához híven — a ritka hungarikumok beszerzését is folytatta.

4. *Periodikumok.* Az Akadémiai Könyvtár mikrofilmen szerezte meg a Литературная газета 1929—1935. közötti évfolyamait, amelyek magyarországi viszonylatban ritkaságnak számítanak. Reprint kiadás formájában vásárolta meg a könyvtár a *Spectator* 1711—1714. és a Cambridge-i *Scrutiny* c. filológiai folyóirat 1932—1963. között megjelent évfolyamait.

Az Egyetemi Könyvtár a munkásmozgalmi szempontból jelentős *Notes to the People* c. londoni lap 1851—1852. évfolyamainak mikrofilmjét szerezte be.

A Széchényi Könyvtár a régi magyar időszerzői kiadványok hiányainak pótlása közben két igen jelentős sorozattal gazdagodott. Az egyik a legrégebb magyar nyelvű újság, a pozsonyi *Magyar Hírmondó* 1780—1788. közötti, eddig ismert legteljesebb sorozata, egykorú kötésben.³ A másik a Léván megjelent *Bars* c. napilap 1881—1936. közötti, 57, félbőr kötetbe kötött, hiánytalan évfolyama. (A régi vidéki hírlapok ilyen teljes sorozata ma már meglehetősen ritka; ezúttal a volt szerkesztő példánya került eladásra.) Az erdélyi periodikumok két, bibliográfiailag eddig számon nem tartott címmel gyarapodtak (*Erdélyi Turista*, Brassó, 1929—1930. *Magyar Élet*, Segesvár, 1937.) Kevésbé ismert hazai képeslap a most megvásárolt, 1867-ben megjelent *Magyarország Képekben* c. folyóirat is.

5. *Egyéb különgyűjtemények.* A Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára első sorban a képes dokumentumok számát növelte jelentősen. Állománya több mint száz, a század elejéről származó színész-levelezőlappal, közel ezer színpadi fényképpel, a Nemzeti Színház (1920—1950), ill. a debreceni Csokonai Színház (1949—1967) színdarabjainak képeivel gazdagodott. Ezenkívül folyamatosan megszerezték mind a fővárosi, mind a vidéki színházak újabb bemutatóinak képanyagát is. Sikerült megvásárolni az 1920-as évek avantgardista mozgalmának igen ritka színlapjait és *Az ember tragédiájának* 1939-es Kamaraszínházi rendezőpéldányát.

Kiemelkedő beszerzése a Széchényi Könyvtárnak NYIREŐ István exlibris-gyűjteménye, mely 403 darab 1896 előtti régi magyar könyvtárjegyből áll. A gyűjteményt kiegészíti NYIREŐ adattára, mely mintegy ezer régi magyar exlibris adatait rögzíti.⁴ Ugyancsak a Széchényi Könyvtárba, a Kisnyomtatványtárba került BIRÓ Mihály húsz eredeti litográfiája.

Az Akadémiai Könyvtár Keleti Gyűjteményének kézirat- és őnyomtatványanyaga 23 tibeti kézirattal, ill. fanyomattal gyarapodott. Igen értékes az a harminc darab mongol kézirat és fanyomat is, melyet B. RINCSEN mongol akadémikus ajándékozott a könyvtárnak, s melyek között ojrát (nyugati mongol) kéziratok is találhatóak. Az ojrát nyelvnek ezek a ritka szövegelemelkei a sámán-irodalomnak Mongóliában való létezését bizonyítják.